

Ellen Vanantwerpen & Veerle Dejaeghere
Scholengroep Arkorum, Roeselare
Contact: vanantwerpen@arkorum.be
veerle.dejaeghere@arkorum.be

‘De wereldklas’, differentiëren bij anderstalige nieuwkomers

1. Inleiding

Scholengroep Arkorum (regio Roeselare, West-Vlaanderen) telt 18 basisscholen en een kleine 5.000 leerlingen. 16% van die leerlingen (800) hebben niet het Nederlands als thuistaal. Deze leerlingen zitten ongelijk verspreid over de scholen. 60% van onze anderstalige leerlingen lopen school in 4 scholen, gelegen in het centrum van Roeselare. Het percentage van de leerlingen waarvan de thuistaal niet het Nederlands is, varieert tussen 2% en 74%. 90 van deze leerlingen zijn dit schooljaar ‘anderstalige nieuwkomer’ (AN) of ‘gewezen anderstalige nieuwkomer’ (GAN). Zij zitten dit schooljaar verspreid over 12 scholen.

Het mag duidelijk zijn dat binnen onze scholengroep een *one-size-fits-all*-ondersteuning van anderstalige leerlingen en nieuwkomers niet werkt. Elke school heeft een eigen identiteit, een specifiek leerkrachtenteam en een eigen leerlingenpopulatie. Een kopie van het beleid van een typische concentratieschool uit één van de Vlaamse grootsteden is al helemaal niet aan de orde, al laten we ons graag door hen inspireren.

Toch koos Arkorum bewust voor een ‘AN-beleid’ dat centraal aangestuurd wordt. Enerzijds om praktische redenen: door het ‘tellen’ van anderstalige nieuwkomers op het niveau van de scholengroep genereren ook kinderen op scholen met weinig AN-leerlingen extra ondersteunende lestijden. Anderzijds om energie en expertise m.b.t. onderwijs aan anderstalige nieuwkomers te kunnen bundelen en delen.

We kiezen bewust voor een semi-geïntegreerde aanpak. AN-kinderen sluiten voor het grootste deel van de week aan bij hun leeftijdsklas en krijgen daarnaast, in kleine groepjes, taalondersteuning in de onthaalklas (‘wereldklas’) op hun eigen school. De verhouding onthaalklas en reguliere klas is afhankelijk van het aantal AN-kinderen op de school. Een voltijdse onthaalklas is (op 2 uitzonderingen na) in geen enkele school mogelijk wegens te weinig AN-leerlingen. De positieve effecten op het vlak van ‘taal’, ‘schoolse vaardigheden’ en ‘socio-emotionele ontwikkeling’ van mogen en kunnen functioneren in een leeftijdsklas doet ons echter bewust kiezen voor deze ‘semi-geïntegreerde’ aanpak.

In wat volgt, lichten we graag toe hoe we binnen Arkorum het onderwijs aan anderstalige nieuwkomers vormgeven en welke lessen we trekken uit onze ontmoetingen met AN-leerlingen en met hun enthousiaste en zoekende klasleerkrachten.

2. Praktisch

De Vlaamse overheid voorziet respectievelijk 1,5 en 1 aanvullende lestijden per week voor een anderstalige nieuwkomer¹ en een gewezen anderstalige nieuwkomer². Per 4 nieuw ingeschreven kinderen kunnen extra lestijden worden aangevraagd. Concreet betekent dit dat het telkens wachten is op de eerste schoolweek om effectief vast te stellen hoeveel lestijden kunnen ingericht worden en dat er in de loop van een schooljaar verschuivingen moeten doorgevoerd worden omdat nieuwe kinderen zorgen voor extra lestijden.

Het ‘AN-team’ van de scholengroep Arkorum bestaat uit 1 coördinator en een team van 4 vaste AN-leerkrachten dat volgens nood wordt uitgebreid met extra leerkrachten. Het team werkt zowel op het niveau van de scholengroep als op het niveau van de school. Op het niveau van de scholengroep werken we samen aan een gedeelde visie op efficiënt onderwijs aan anderstalige leerlingen en nieuwkomers. We ontwikkelden een heldere doelenlijst voor het onthaaljaar en een praktisch leerlingvolgsysteem. We

kopen centraal didactische materialen aan en delen de materialen die we zelf ontwikkelen met elkaar. We voorzien schooloverstijgende vormingsmomenten voor leerkrachten met anderstalige leerlingen in de klas en nemen ook zelf deel aan professionaliseringsinitiatieven. We delen expertise en vragen met elkaar. De administratie en registratie van anderstalige nieuwkomers verloopt centraal, net als het verdelen van AN-leerkrachten over de diverse scholen.

Werken op het niveau van de school betekent dat we voor elke school een ondersteuningsaanbod uitwerken dat maximaal aansluit bij de noden van de anderstalige nieuwkomers, van hun leerkrachten en van de specifieke context van de school. Het gaat dan onder meer over de frequentie en momenten van begeleiding, de aard van de begeleiding (binnen of buiten de klas), de aard van ondersteuning aan de leerkrachten, de grootte van de begeleidingsgroepjes, enz., maar vooral ook over de doelen binnen het onthaalonderwijs die voor die specifieke leerlingen prioritair zijn.

Concreet biedt elke AN-leerkracht op 1 of meerdere scholen taalondersteuning aan. AN- en GAN-leerlingen worden voor de taalondersteuning geclusterd in groepjes van 3 tot 5 leerlingen (binnen de school, maar over de klassen heen). Hierdoor kan elk kind meerdere keren per week taalondersteuning krijgen. Soms sluiten ook kinderen aan die geen nieuwkomer zijn (anderstalig of niet). Op scholen met maar 1 of 2 kinderen blijft het aantal ondersteuningsmomenten per week beperkt, al experimenteren we voorzichtig met het clusteren over de scholen heen.

3. Doelgericht werken, op maat van elke leerling ... in de wereldklas

Elk traject start met het in kaart brengen van de beginsituatie van de nieuwkomer. We verzamelen informatie over de taalsituatie in het gezin, de schoolervaring van het kind, de woonomstandigheden, relevante medische, emotionele info, interesses en hobby's, enz. Via observaties in de klas en speelse kennismakingsactiviteiten brengen we taal- en schoolse vaardigheden in beeld. Alle info komt terecht in het volgboekje van de leerling.

De eerste weken wordt vooral ingezet op welbevinden, zich welkom en veilig voelen, zelfredzaamheid (basisnoden kunnen duidelijk maken), vriendjes maken, de school leren kennen, enz. Na een drietal weken volgt idealiter een overlegmoment tussen de AN-leerkracht, de klasleerkracht en de zorgcoördinator waarin prioritaire doelen voor de AN-leerling worden vastgelegd. In dat gesprek wordt ook besproken hoe de concrete taalbegeleiding door de AN-leerkracht er zal uitzien (wat komt aan bod, op welke manier, met welke materialen) en welke focus er gelegd wordt in de klas. Tips, materialen en afspraken worden uitgewisseld. De verdere evolutie van de AN-leerling wordt bijgehouden in het volgboekje van de leerling.

Afgestemd op de specifieke beginsituatie, leeftijd en onderwijsnoden van een anderstalige nieuwkomer, wordt door de AN-leerkracht aan de vier volgende domeinen gewerkt:

1. Welbevinden, betrokkenheid en sociaal functioneren.
2. Mondelinge taalvaardigheid (begrijpen en spreken): zelfredzaamheid, basisthema's woordenschat, rekenbegrippen, articulatie (klanken onderscheiden en produceren) en zinsbouw.
3. (Aanvankelijk) lezen: van voorbereidend lezen tot technisch lezen eerste graad (als minimum), begrijpend lezen in functie van de leeftijd.
4. (Aanvankelijk) schrijven: van voorbereidend schrijven tot spelling eind eerste graad, zichzelf schriftelijk kunnen uitdrukken.

De AN-leerkrachten combineren diverse methodes, bestaande spelen en didactisch materiaal en ontwikkelden zelf ook al heel wat materiaal (beeldwoordenboekjes, spelletjes, enz.). Er wordt gekozen voor werkvormen waarin kinderen veel taal kunnen 'horen', veel taal kunnen gebruiken en goede feedback krijgen op hun taaluitingen. Het aanbod is speels, visueel of concreet, interactief en gevarieerd. Kinderen worden uitgedaagd door activiteiten waarin ze met hun Nederlands iets mogen of kunnen doen (vaak ook in de reguliere klas). Er is veel ruimte voor herhaling, oefenen en proberen. De thuistaal beschouwen we als een zinvolle basis en, daar waar het kan, als hulp.

Voor lezen en schrijven sluiten we soms aan bij bestaande leesmethodes, maar meestal bevatten deze veel drempels voor onze anderstalige leerlingen. Daarom werken we soms eigen structuurwoorden uit die betekenisvol zijn voor de leerling (in plaats van het onbekende 'maan', 'roos', 'vis', enz.) of ondersteunen we de klanken en lettertekens met gebaren of geluiden.

Na overleg kan er ook *pre-teaching* worden toegepast, zodat een leerling vooraf al de kernwoorden van de les heeft kunnen ontdekken en beter kan volgen in de klas. Dat is zeker aan de orde bij GAN-leerlingen.

4. Doelgericht werken, op maat van elke leerling ... in de reguliere klas

Voor leerkrachten vormt de aanwezigheid van één of meerdere AN-leerlingen in de klas vaak een grote, maar boeiende uitdaging. Vooral bij de start van een nieuw traject lijkt het verschil met de rest van de klas soms onoverbrugbaar groot. Leerkrachten maken zich zorgen als leerlingen (volgens hen) weinig of niets van het klassikale aanbod kunnen meepikken. Onze ervaring leert ons dat het helpt als de klasleerkracht:

- de boodschap krijgt dat ‘welbevinden’, ‘sociale integratie’ en ‘taal’ de hoofddoelen vormen voor het onthaaljaar, en dat niet meteen ook op alle andere schoolse domeinen moet ‘gescoord’ worden. Haalbare doelen vastleggen binnen die andere schoolse domeinen brengt rust.
- werkt met een individueel week- of dagrooster waarin zowel voor de leerkracht als voor de leerling het verloop en de bijhorende verwachtingen en aanpak duidelijk gemaakt worden. In dit overzicht maken we een onderscheid tussen momenten waarop de leerling alleen werkt aan eigen doelen (taal/rekenen), mee volgt/meedoet met de klas, extra ondersteuning krijgt, ontspant, enz.
- kijkt naar de individuele vooruitgang die een AN boekt in plaats van hem/haar voortdurend te vergelijken met klasgenoten. Het volgboekje is hierbij van grote waarde, want daarin wordt die vooruitgang ook echt gevisualiseerd.
- informatie krijgt over het taalleerproces en de wijze waarop hij/zij in de klas dit proces kan ondersteunen.
- extra materiaal krijgt aangereikt van de AN-leerkracht, zodat de leerling (af en toe) zinvol alleen of met een klasgenootje aan de slag kan.
- tips krijgt om de diverse culturen en talen in een klas zichtbaar te maken, zodat een AN-leerling zich echt welkom voelt.
- weet bij wie hij/zij terecht kan met vragen en niet het gevoel heeft er alleen voor te staan.
- vaardig is in die werk- en organisatievormen die binnenklasdifferentiatie mogelijk maken. De anderstaligheid is dan maar een van de vele kenmerken die de diversiteit in de klas bepalen. In klassen waarin kinderen zelfstandig en zelfgestuurd kunnen en mogen werken, is het vaak eenvoudiger om ook voor de AN-leerling een passend aanbod uit te werken.
- ...

Heel vaak zijn we verrast door het tempo waarin kinderen zich integreren in een klas en het Nederlands leren. Sommige schoolse verwachtingen blijven ook na meerdere jaren een uitdaging. Een van de doelen voor dit en (de) komende schoolja(a)r(en) is om objectief en systematisch te meten welke effecten de taalondersteuning vanuit de wereldklas heeft op de verdere schoolloopbaan van kinderen die instromen als anderstalige nieuwkomer. Wij hopen u daar in de toekomst verder over te kunnen informeren.

Noten

- ¹ Een anderstalige nieuwkomer is een kind dat voldoet aan de volgende criteria: minimum 5 jaar voor 31/12 van het lopende schooljaar, maximum 1 jaar in België, maximum 9 maand ononderbroken Nederlandstalig onderwijs, onvoldoende kennis van het Nederlands om de lessen te kunnen volgen.
- ² Een gewezen anderstalige nieuwkomer is een kind dat het voorgaande schooljaar voldeed aan de kenmerken voor AN en onthaalonderwijs genoot.